

Scenariokort:

gruppträck och gråzoner

Om ansvar, lojalitet och svåra val

Ett diskussionsmaterial för skolor, föreningar och vuxna som vill prata med unga om situationer där små beslut kan få större konsekvenser.

För reflektion, samtal och klokare beslut i svåra situationer.

Lag & Ordning

Så använder du scenariokorten

Scenariokorten är gjorda för samtal, inte prov. Det finns inte alltid ett enkelt rätt svar.

Poängen är att hjälpa unga känna igen situationer där grupstryck, lojalitet, rädsla eller pengar kan göra att man hamnar i något större än man först tänkt.

Upplägg

- Välj ett scenario.
- Läs upp situationen.
- Låt deltagarna fundera enskilt i 1-2 minuter.
- Diskutera i par eller smågrupper.
- Samla tankar gemensamt.
- Avsluta med: Vad hade varit en trygg väg vidare?

Viktigt

Prata om situationen, inte om personer i rummet. Pressa inte fram egna berättelser.

Tips

Scenariokorten kan användas som hel lektion, som kort övning, som diskussionsunderlag i förening eller som stöd vid föräldramöten och ledarutbildning.

Viktigt för dig som leder samtalet

Ett bra samtal behöver vara tryggt nog för att unga ska våga tänka högt.

Håll ramen

- Håll samtalet lugnt och sakligt.
- Undvik att peka ut någon.
- Undvik skrämsel och överdrifter.
- Ställ öppna frågor.
- Låt unga resonera, inte försvara sig.
- Var tydlig med att vissa situationer behöver tas vidare till vuxna.
- Lova inte total tystnad om något allvarligt kommer fram.
- Följ verksamhetens rutiner vid oro.

Samtalsfraser

- "Vi pratar om situationen, inte om någon här i rummet."
- "Vad gör den här situationen svår?"
- "Var finns första varningssignalen?"
- "Vad hade varit ett tryggare val?"
- "Vem hade man kunnat prata med om detta hände på riktigt?"

Kom ihåg

Du behöver inte ha perfekta svar. Din uppgift är att hjälpa gruppen tänka, sätta ord på risker och visa att det finns trygga vägar vidare.

Scenario 1

Innehav, ansvar och lojalitet

Kan du hålla den här?

Situation

En kompis ber en ungdom hålla en liten påse, jacka eller väska "bara en stund". Personen säger inte vad det är, men verkar stressad och säger: "Fråga inte, bara håll den."

Diskutera

- Varför kan det vara svårt att säga nej?
- Vad är första varningssignalen?
- Spelar det någon roll att saken inte är "din"?
- Vad kan man säga utan att skapa bråk?
- Vem kan man prata med efteråt?

Tänk på

Det som ser ut som en liten tjänst kan bli något annat om man faktiskt tar hand om en sak åt någon annan. Det viktiga är att unga tränar på att stanna upp innan de säger ja.

Trygg väg vidare

Säg nej. Ta inte emot saker du inte vet vad de innehåller. Lämna situationen och prata med en vuxen om du känner dig pressad.

Scenario 2

Hålla vakt, medhjälp och grupptryck

Stå bara här en stund

Situation

En ungdom blir ombedd att stå utanför en port och hålla koll medan andra går in. Personen får höra: "Du behöver inte göra något, bara säg till om någon vuxen eller polis kommer."

Diskutera

- Varför kan detta kännas mindre allvarligt än att själv göra något?
- Vad hjälper man egentligen till med?
- När blir "jag stod bara där" problematiskt?
- Hur kan man lämna situationen?
- Vad hade en trygg vuxen behövt veta?

Tänk på

Att hålla koll eller varna andra kan göra det lättare för någon annan att göra något fel. Det är en typisk gråzon där unga kan underskatta sin egen roll.

Trygg väg vidare

Gå därifrån. Säg att du inte vill vara inblandad. Om du känner dig hotad eller pressad, sök hjälp direkt.

Scenario 3

Pengar, delaktighet och oklara betalningar

Swisha så löser vi det

Situation

En ungdom blir ombedd att swisha pengar till någon annan. Personen säger inte vad pengarna gäller, men säger att det är "lugnt" och att ungdomen får tillbaka pengarna senare.

Diskutera

- Varför kan pengar koppla någon till en situation?
- Vad betyder det om någon inte vill säga vad pengarna gäller?
- Kan man bli indragen även om man inte vet allt?
- Vad kan man säga nej med?
- När bör en vuxen få veta?

Tänk på

Pengar lämnar spår. Om någon vill använda en annan persons Swish, konto eller namn är det ofta skäl att stanna upp.

Trygg väg vidare

Swisha inte om du inte vet vad pengarna gäller. Låna inte ut konto, Swish eller BankID till någon annan.

Scenario 4

Följ med, närvaro och riskmiljö

Följ med, det händer inget

Situation

En grupp ska gå till en plats efter skolan. Någon säger: "Du behöver inte göra något, följ bara med." När de kommer dit märker ungdomen att stämningen förändras och att något inte känns rätt.

Diskutera

- När bör man lita på känslan att något är fel?
- Varför kan det vara svårt att gå därifrån?
- Kan "bara vara där" ändå bli riskabelt?
- Vad kan man göra om gruppen inte vill att man lämnar?
- Vem kan man kontakta?

Tänk på

Närvaro kan ibland misstolkas som stöd eller deltagande, särskilt om man stannar kvar trots att situationen blir tydligt fel.

Trygg väg vidare

Lämna tidigt om något känns fel. Ring någon du litar på. Det är bättre att gå för tidigt än att stanna för länge.

Scenario 5

Konto, BankID, pengar och utnyttjande

Låna ut kontot

Situation

En äldre person ber en ungdom låna ut sitt konto eller BankID "bara för en grej". Personen säger att ungdomen kan tjäna pengar snabbt och att det inte är någon risk.

Diskutera

- Varför kan erbjudandet kännas lockande?
- Vilka varningssignaler finns?
- Vad kan kontot användas till?
- Varför är BankID extra känsligt?
- Hur kan man säga nej om personen pressar?

Tänk på

Ett konto eller BankID kan användas för mer än personen säger. Unga behöver förstå att deras identitet och konton aldrig ska lånas ut.

Trygg väg vidare

Låna aldrig ut konto, BankID eller inloggnings. Prata med en vuxen direkt om någon försöker pressa dig.

Scenario 6

Filmning, spridning och ansvar

Filmen skickas vidare

Situation

Någon filmar ett bråk, hot eller en person som är utsatt. Filmen skickas vidare i en gruppchatt. Flera säger att det bara är "kul" och att alla ändå delar.

Diskutera

- Vad händer med den som syns i filmen?
- Kan man skada någon även om man bara delar vidare?
- Varför kan filmning göra situationen värre?
- Vad kan man göra istället?
- När behöver en vuxen kopplas in?

Tänk på

Filmning kan göra en utsatt situation större, mer kränkande och svårare att stoppa. Den som delar vidare kan också bidra till skadan.

Trygg väg vidare

Dela inte vidare. Avbryt om du kan göra det säkert. Spara bevis vid hot och prata med en vuxen.

Scenario 7

Tystnadskultur, rädsla och trygghet

Alla vet men ingen säger något

Situation

Flera unga vet att en person säljer, hotar eller pressar andra. Ingen vill säga något eftersom de är rädda för bråk, rykten eller att själva bli indragna.

Diskutera

- Varför kan det vara svårt att berätta?
- Vad är skillnaden mellan att skvallra och att söka hjälp?
- Vad kan vuxna göra för att det ska kännas tryggare?
- Hur kan man berätta utan att stå ensam?
- Vad kan hända om ingen säger något?

Tänk på

Tystnad kan skydda den som pressar andra. Samtidigt kan det vara svårt att berätta om man är rädd. Här behöver vuxna skapa trygga vägar in.

Trygg väg vidare

Prata med en trygg vuxen. Be om hjälp att ta det vidare på ett säkert sätt. Du behöver inte bära allt själv.

Scenario 8

Äldre påverkar yngre och små uppdrag

Det är bara en tjänst

Situation

En äldre person ber en yngre göra en "liten tjänst": lämna något, hämta något, skicka ett meddelande eller möta någon. I utbyte erbjuds pengar, skjuts eller status.

Diskutera

- Varför kan äldre personer få stort inflytande?
- Vad kan vara syftet med små tjänster?
- När blir en tjänst ett sätt att testa gränser?
- Vilka varningssignaler finns?
- Vem kan man prata med?

Tänk på

Små uppdrag kan användas för att testa om en yngre person är beredd att göra mer. Det kan börja oskyldigt och stegvis bli svårare att säga nej.

Trygg väg vidare

Gör inte uppdrag åt någon om du inte förstår vad det gäller. Prata med en vuxen om en äldre person pressar eller lockar dig.

Scenario 9

Gruppträck, status och utanförskap

Du är feg om du inte gör det

Situation

En grupp pressar någon att göra något som känns fel. De skrattar, säger att personen är feg och att "alla andra hade gjort det".

Diskutera

- Varför fungerar ord som "feg" som press?
- Vad kan man vara rädd att förlora?
- Hur kan man säga nej utan att förklara allt?
- När är det bättre att lämna än att argumentera?
- Hur kan en kompis hjälpa?

Tänk på

Gruppträck handlar ofta om rädsla för att tappa plats, status eller relationer. Därför behöver unga öva på enkla sätt att säga nej och lämna.

Trygg väg vidare

Du behöver inte vinna diskussionen. Ett kort nej, att gå därifrån eller att ta stöd av en kompis kan räcka.

Scenario 10

Digitala spår, bevis och press

Radera chatten

Situation

Någon skriver i en gruppchatt att alla ska radera meddelanden, bilder eller filmer "så att ingen får problem". En ungdom förstår att något allvarligt kan ha hänt.

Diskutera

- Varför vill någon att chattar ska raderas?
- Vad kan det betyda att man blir ombedd att radera?
- Vad bör man göra om man känner sig pressad?
- När kan skärmdumpar vara viktiga?
- Vem behöver få veta?

Tänk på

Att radera kan kännas som att man skyddar någon, men det kan också försvåra hjälp och ansvar. Det är viktigt att inte agera i panik.

Trygg väg vidare

Radera inte på uppmaning om något allvarligt hänt. Spara det som kan behövas och prata med en vuxen.

Scenario 11

Vapen, rädsla och falsk trygghet

Kniven är bara för trygghet

Situation

En ungdom berättar att någon i gruppen bär kniv "för säkerhets skull". Personen säger att den inte ska användas, bara ge trygghet.

Diskutera

- Varför kan någon känna att kniv ger trygghet?
- Hur kan det i stället öka risken?
- Vad kan hända om en konflikt uppstår?
- Varför behöver vuxna ta detta på allvar?
- Vad kan man göra om man vet att någon bär kniv?

Tänk på

Ett vapen kan göra en konflikt farligare mycket snabbt. Det är inte en privat detalj eller en lek - det är en allvarlig risk.

Trygg väg vidare

Bär inte kniv. Om du vet att någon gör det: prata med en vuxen. Vid akut hot eller fara, ring 112.

Scenario 12

Rädsla, hot och stöd

Jag vill inte men vågar inte säga nej

Situation

En ungdom har blivit indragen i något och vill sluta, men är rädd för konsekvenser. Personen säger: "Jag vill inte mer, men jag vet inte hur jag tar mig ur."

Diskutera

- Varför kan det vara svårt att lämna när man redan sagt ja?
- Vad kan personen vara rädd för?
- Varför är det viktigt att inte bära detta ensam?
- Vilka vuxna eller verksamheter kan hjälpa?
- Vad kan vara första lilla steget ut?

Tänk på

När någon känner sig fast behövs stöd, inte skam. Vuxna behöver lyssna, skydda och hjälpa personen vidare utan att förstärka rädslan.

Trygg väg vidare

Berätta för en trygg vuxen. Ta hjälp steg för steg. Om hot eller våld finns: ta situationen på allvar och sök akut hjälp vid behov.

Samtalsstöd och avslutning

Avsluta samtalet med vad gruppen kan ta med sig, inte med rädsla.

Frågor att samla gruppen kring

- Vilket scenario kändes mest realistiskt?
- Var fanns första varningssignalen?
- Vilket litet beslut gjorde situationen större?
- Vad kan man säga nej till tidigt?
- När behöver en vuxen få veta?
- Vad tar vi med oss?

Stanna upp

Ta en sekund innan du går med på något som känns oklart.

Fråga dig själv

Vad hjälper jag faktiskt till med just nu?

Lämna situationen

Det är bättre att gå för tidigt än att stanna för länge.

Prata med en vuxen

Ta hjälp innan situationen blir större eller farligare.

Slutprincip

Målet är inte perfekta svar. Målet är att unga ska bli bättre på att känna igen gråzoner innan de står mitt i dem.

Källor och vidare läsning: Brottsbalken 23 kap. 4 paragrafen om medverkan till brott; Polisen - Brott, barn och unga; Brå - Barn och ungas brottslighet samt barn och unga i kriminella miljöer.